

УДК 669.013 (477.64)

Нечаєва І.А., к.е.н.
доцент кафедри менеджменту
Запорізький національний технічний університет

ВПЛИВ МЕТАЛУРГІЙНОЇ ГАЛУЗІ НА СТАЛИЙ РОЗВИТОК ПРОМИСЛОВОГО РЕГІОНУ

Нечаєва І.А. Вплив металургійної галузі на сталий розвиток промислового регіону. У статті проведено аналіз впливу основних факторів металургійної галузі на стан та розвиток Запорізького регіону. Виділені напрями удосконалення діяльності металургійної галузі, що сприятимуть подальшому розвитку регіону.

Нечаева И.А. Влияние металлургической отрасли на стабильное развитие промышленного региона. В статье проанализированы основные факторы влияния металлургической области на состояние и развитие Запорожского региона. Сформулированы направления совершенствования деятельности металлургической отрасли, содействующих дальнейшему развитию региона.

Nechaeva I.A. Influence of metallurgical industry on stable development of industrial region. The basic factors of influence of metallurgical area on the state and development of the Zaporizhian region are analyzed in the article. Directions of metallurgical industry activity perfection, which are assist further region development, are formulated.

Постановка проблеми. Металургійний сектор є важливим інтегруючим фактором регіонального економічного росту. Чим більш широкою та добре організованою є структура металургійного сектору Запорізького регіону, тим більш привабливим він буде для нових видів бізнесу, що забезпечить нові робочі місця, поповнення бюджету податками, як наслідок, стійке поліпшення якості життя - головного показника економічного зростання регіону.

Мета статті. Аналіз впливу основних чинників стану металургійної галузі на сталий розвиток Запорізького регіону

Основний зміст. Запорізька область входить до числа регіонів України, які складають основу її індустріального та аграрного потенціалу, та до числа промислових лідерів країни.

В області зосереджені практично всі основні галузі промисловості, серед яких провідне місце займають електроенергетика, металургія, машинобудування, металообробка та хімія. Основу промисловості регіону складають металургійний та енергетичний комплекси.

Металургійний комплекс області представлений відомими в усьому світі підприємствами чорної та кольорової металургії, такими, як: відкриті акціонерні товариства Запорізький металургійний комбінат «Запоріжсталь» ім. С. Орджонікідзе - провідний виробник сталей та чавуну,

електрометалургійний завод «Дніпроспецсталь» ім. А.М.Кузьміна - виробник спеціальних сталей, титано-магнієвий комбінат - єдиний в Україні виробник губчастого титану, провідне підприємство з виробництва германію та кристалічного кремнію.

У структурі промислової продукції Запорізької області металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів складає близько 30%. (табл.1), а отже є важливим фактором сталого розвитку регіону.

Металургійна галузь, як загалом по Україні, так і в Запорізькому регіоні, є основним наповнювачем бюджету валютними надходженнями.

У структурі зовнішньої торгівлі області недорогочінні метали та вироби з них у 2010 р. становили 50,7 % (експорт) та 27,4 % (імпорт), у тому числі експорт чорних металів складає 46,7 % (табл. 2).

Наприкінці травня 2011 р. Запорізька область опинилася на межі соціального вибуху, коли в регіоні розпочалися акції протесту працівників декількох металургійних підприємств. Одна з головних вимог металургів - зниження тарифів на електроенергію, в іншому випадку без роботи можуть залишитися тисячі людей.

Таблиця 1 - Обсяг реалізованої промислової продукції (робіт, послуг) Запорізької області за 2007-2009 роки [2]

	2007		2008		2009	
	тис. грн.	у % до підсумку	тис.грн.	у % до підсумку	тис.грн.	у % до підсумку
Промисловість	54438349,5	100,0	66969631,2	100,0	53095438,5	100,0
Добувна промисловість	857998,8	1,6	1640236,4	2,4	1269231,3	2,4
Переробна промисловість, з неї:	43669603,7	80,2	53343827,0	79,7	39355835,1	74,1
металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів	18810207,8	34,5	23119751,2	34,5	15163662,2	28,5

Не отримавши пільгової ціни на електроенергію (диференційованого тарифу), у квітні 2011 року був практично повністю зупинений Запорізький алюмінієвий комбінат. В аналогічній ситуації опинився Запорізький завод феросплавів. Запорізький титано-магнієвий комбінат продовжує функціонувати тільки завдяки тому, що перебуває в держвласності. Зі збитками працює останні роки "Запорізький сталепрокатний завод".

Тільки 61,6 % підприємств металургійної галузі у 2010 р. отримали прибуток, який становив 125115,6 тис. грн. Збитковими були 38,4 % металургійних підприємств, від'ємний фінансовий результат яких склав 437855,7 тис. грн.

Значно погіршилась ситуація у 2011 р. У січні-травні 2011 р. кількість металургійних підприємств, які отримали збиток, збільшилась до 52,5 %.

Загальний фінансовий результат діяльності галузі є від'ємним та становить 194100,2 тис. грн.

Таблиця 2 - Товарна структура зовнішньої торгівлі області за 2010 рік [2]

Продукція	Експорт			Імпорт		
	тис. дол. США	у % до 2009 р.	у % до загального обсягу	тис. дол. США	у % до 2009 р.	у % до загального обсягу
Усього	3210004,6	118,2	100,0	1362963,0	118,9	100,0
Недорогоцінні метали та вироби з них:	1627139,9	133,9	50,7	373756,4	130,4	27,4
чорні метали	1497738,1	140,6	46,7	169402,7	107,0	12,4
вироби з чорних металів	27013,6	89,3	0,8	17954,4	101,5	1,3
мідь і вироби з міді	21845,3	134,0	0,7	32501,0	107,6	2,4
нікель і вироби з нікелю	14151,9	235,7	0,4	98050,4	230,4	7,2
алюміній і вироби з алюмінію	8983,4	16,7	0,3	19282,9	322,1	1,4
свинець і вироби із свинцю	0,4	83,7	-	-	-	-
цинк і вироби із цинку	-	-	-	59,0	261,2	0,0
олово та вироби з олова	-	-	-	0,4	0,2	0,0
інші недорогоцінні метали	55830,7	130,8	1,7	26226,8	117,4	1,9
інструменти, ножові вироби	895,6	117,7	0,0	3866,4	79,9	0,3
інші вироби з недорогоцінних металів	680,8	271,3	0,0	6412,4	148,8	0,5

Важливим є і соціальний аспект – наприклад, колись п'ятитисячний колектив ЗАЛКу сьогодні налічує близько тисячі осіб (табл. 3), яких найближчим часом повинні скоротити вдвічі.

Таблиця 3 - Кількість працюючих на провідних металургійних підприємствах Запорізької області [6]

Підприємство	Кількість працюючих			
	2007	2008	2009	2010
ВАТ «Запорізький завод феросплавів»	3658	3525	3289	3454
ВАТ «Запорізький металургійний завод «Запоріжсталь»	20222	20076	20051	18927
ВАТ «Електрометалургійний завод "Дніпроспецсталь" ім. А.М. Кузьміна"	7976	7947	6762	6505
ВАТ "Запорізький сталепрокатний завод"	1466	1290	1149	1251
ПАТ "Запорізький виробничий алюмінієвий комбінат"	5034	3172	1844	990

У порівнянні з 2007 р. скоротилася чисельність працівників на всіх, без винятку, металургійних підприємствах регіону.

Незважаючи на скрутний фінансовий стан, всі підприємства (окрім ПАТ "Запорізький виробничий алюмінієвий комбінат") не тільки не скоротили, а навіть збільшили фонд оплати праці працівників.

Проте, з початком кризи практично на всіх гірничо-металургійних підприємствах України розпочалася боротьба за оптимізацію витрат, одним з проявів якої стало повсюдне урізання пільг для працівників. За останні три роки тисячі працівників підприємств ГМК позбулися пільгових пенсій, виявившись співробітниками рекрутингових компаній, а не тих комбінатів і заводів, на яких вони пропрацювали по 15-20 років [4].

На разі металурги та гірники з розумінням поставилися до проблем своїх роботодавців. Однак, така ситуація до певної міри є небезпечною та може призвести до соціального вибуху.

Екологічна ситуація у Запорізькому регіоні вже багато років є небезпечною та потребує нагального поліпшення.

Впродовж 2010 р. в атмосферне повітря області від стаціонарних джерел забруднення підприємств, організацій та установ було викинуто 217,5 тис. т. забруднюючих речовин, що на 36,7 тис. т, або на 20,3% більше, ніж у 2009р.

Основним забруднювачем атмосфери у м. Запоріжжі є ВАТ "Запорізький металургійний комбінат "Запоріжсталь", частка якого у загальному обсязі викидів становить 32,2 %.

На ВАТ "Запорізький металургійний комбінат "Запоріжсталь" обсяги викидів у порівнянні з 2009 р збільшились на 21,3%, ВАТ "Електрометалургійний завод "Дніпроспецсталь" - на 43,3 %.

Інвестиції в природоохоронні заходи кардинально ситуації з шкідливими викидами не змінюють, надто вже глибокої модернізації вимагає більшість наших метпідприємств.

Незважаючи на збільшення обсягів інвестицій в регіон (на 62,2% у порівнянні з 2009 р.), промисловість області, у т.ч. металургійна, потребує значних вливань, у першу чергу, у зв'язку з необхідністю оновлення основних виробничих фондів підприємств.

Як в цілому по Україні та галузі, у загальному обсязі інвестицій досліджуваних підприємств більшу частину займають фінансові інвестиції (табл.4).

Незважаючи на те, що в структурі інвестицій ВАТ "Запорізький сталепрокатний завод" та ПАТ "Запорізький виробничий алюмінієвий комбінат" значну частку становлять капітальні інвестиції, однак їх обсяги є незначними та такими, що мають тенденцію до зменшення (особливо це стосується ЗалКу). Майже 80% виробничого устаткування підприємств металургійної галузі характеризується терміном служби більш 25 років, знос основних фондів на досліджуваних підприємствах коливається від 53,69% (ВАТ «Запоріжсталь») до 90,71% (ВАТ «Запорізький завод феросплавів»).

Таблиця 4 - Структура інвестицій досліджуваних підприємств, 2009 р. [6]

	Капітальні інвестиції		Фінансові інвестиції			
			довгострокові		поточні	
	тис. грн.		тис. грн.	%	тис. грн.	
ВАТ «Запоріжсталь»	1414430	32,3	2959656	67,6	1 979	0,1
ВАТ «Запорізький завод феросплавів»	13859	3,4	393419	96,6	0	0
ВАТ «Дніпроспецсталь»	35044	10,78	29384	9,05	260522	80,17
ВАТ "Запорізький сталепрокатний завод"	3770	99,8	8	0,2	0	0
ПАТ "Запорізький виробничий алюмінієвий комбінат"	70195	86,9	10552	13,1	0	0

Таким чином, основні виробничі фонди металургійних підприємств за технічним рівнем значно відстали від передових закордонних металургійних фірм, що успішно конкурують на світовому ринку.

Існують й інші проблеми, що пов'язані з оновленням основних фондів та впровадженням нових технологій. Зокрема, "Запоріжсталь" закінчила цикл підготовки та ввела в експлуатацію установку з вдування пиловугільного палива (ПВП). Однак, виникла проблема із завезенням обладнання для складу вуглепідготовки вугілля для ПВП. Воно було вироблено Південно-Уральським машинобудівним заводом і перетнуло кордон України 1 січня 2011 року. З початку року "Запоріжсталь" не може розмитнити це обладнання за різних причин.

Сталий розвиток регіону, задоволення потреб сучасного суспільства та забезпечення соціально-економічного зростання є неможливим без активної інноваційної діяльності. На даний момент не викликає сумніву той факт, що саме інноваційна діяльність є головним джерелом суспільного прогресу.

У цілому в Україні питома вага підприємств, що займаються інноваційною діяльністю, є в 20-30 разів меншою, ніж у розвинених країнах, та ще й цей показник проявляє тенденцію до зменшення. Причому зменшується не лише питома вага підприємств, що займаються інноваційною діяльністю, а й їхня кількість у абсолютному вираженні [7].

Аналогічна тенденція характеризує інноваційну діяльність промислових підприємств Запорізького регіону.

Питома вага підприємств, що займалися інноваційною діяльністю, зменшилась з майже 20 % у 2000 р. до 5,3 % у 2010 р. Основними напрямками інноваційної діяльності є внутрішні: 49,6 млн. грн. проти 4,2 млн. грн. зовнішніх. Значну частку у структурі інноваційної діяльності займають придбання машин, обладнання та програмного забезпечення - 54,4 % від загальної суми витрат у 2010 р. та витрати, що пов'язані безпосередньо з дослідженнями та розробками - 41,8 %.

Ще менш оптимістичними є дані, що характеризують упровадження інновацій на промислових підприємствах. Питома вага підприємств, що упроваджували інновації у 2010 р., становила 4,6 % проти 13,2 % у 2000 р. З впливу металургійної галузі на сталий розвиток промислового регіону

загальної кількості упроваджених нових технологічних процесів тільки 12 % є маловідходними та ресурсозберігаючими. Мізерною є питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової - 3,1 %.

Висновки. Отже, проведений аналіз дозволяє виділити такі чинники впливу металургійної галузі на сталий розвиток Запорізького регіону:

- продукція галузі становить значну частку в загальному обсязі реалізованої промислової продукції регіону;
- металургійна галузь є основним наповнювачем бюджету області валютними надходженнями;
- металургія є найбільшим споживачем електроенергії, що виробляється у регіоні;
- у структурі зайнятості населення галузь займає лідируючі позиції;
- металургійні підприємства є основними забруднювачами навколишнього середовища.

Найбільш актуальними для металургійної галузі напрямами удосконалення діяльності, що сприятимуть подальшому розвитку регіону, є:

- удосконалення політики в науково-технічній та інноваційній сферах;
- активізація інвестиційної діяльності;
- здійснення інституційних перетворень для більш ефективного управління металургійною промисловістю та підвищення її конкурентоспроможності;
- забезпечення промислової та екологічної безпеки;
- забезпечення соціального та кадрового розвитку металургійного виробництва;
- законодавче забезпечення стійкого розвитку металургійної галузі.

Список літератури:

1. Клепиков Дмитрий Николаевич. Совершенствование механизма устойчивого развития промышленности химических волокон [Електронний ресурс] / Дмитрий Николаевич Клепиков // Автореф. дис. к.э.н. , спец. 08.00.05. М. - 2007 - Режим доступу: http://www.mitht.ru/files/21212008/131107_03.pdf
2. Офіційний сайт Держкомстату України в Запорізькій області [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zp.ukrstat.gov.ua>
3. Нечаєва І.А. Визначення факторів інвестиційного розвитку металургійних підприємств у кризових умовах. / І.А.Нечаєва // Економічний аналіз : зб. наук. праць каф. екон. аналізу Тернопільського національного екон. ун. - Тернопіль : Економічна думка, 2010. - С. 299-304.
4. Профспілки ГМК хочуть законодавчо захистити працівників пільгових категорій [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.uacongres.org/index.php>
5. Лосев.А. Металурги - між молотом і ковадлом [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://news.finance.ua/ua/~2/0/all/2011/06/17/242175>

6. Річна інформація, розміщена емітентами цінних паперів в Загальнодоступній інформаційній базі [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://smida.gov.ua>

7. Мосій О. Сталий розвиток економіки та пріоритетні напрями інноваційної діяльності [Електронний ресурс] / О. Мосій, Т. Кужда // Соціально-економічні проблеми і держава. - Вип. 1 (4). - 2011. - Режим доступу до журн. : <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2011/11mobnid.pdf>.

8. Офіційний сайт Держкомстату України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Ключові слова: розвиток, сталий розвиток, промисловий регіон, металургійна галузь

Ключевые слова: развитие, стабильное развитие, промышленный регион, металлургическая отрасль

Keywords: development, stable development, industrial region, metallurgical industry